

PL 534
40101 JYVÄSKYLÄ

OIKEUSMINISTERIÖN KRIMINAALIPOLIITTINEN OSASTO
Oikeusministeriön kirjaamo
oikeusministerio@om.fi

LAUSUNTO YHDYSKUNTASEURAAMUKSIA KOSKEVAN LAINSÄÄDÄNNÖN KOKONAISUUDISTUSTA VALMISTELLEEN TOIMIKUNNAN MIETINNÖSTÄ OM 13/69/2008
(Yhdyskuntaseuraamuksia koskevan lainsäädännön kokonaisuudistus 12/2012)

Keski-Suomen käräjäoikeus lausuu toimikunnan mietinnöstä seuraavaa (lausunnossa käytetään samaa rakennetta kuin lausuntopyynnössä):

1. Yhdyskuntaseuraamuksista säädettäisiin yksi yhtenäinen laki, josta kävisivät ilmi eri yhdyskuntaseuraamusten yhteiset ja kunkin ominaiset piirteet sekä niiden keskinäiset suhteet.

Yleistä

Yhtenäistä lakia on pidettävä kannatettavana. Kokonaisuudistus on lainkäyttäjän näkökulmasta osittaisuudistuksia mielekkäämpi. Lainsäädäntöehdotuksessa eri seuraamuslajien väliset suhteet tulevat hyvin esille. Sinällään hanke ei merkittävästi muuta yhdyskuntaseuraamuksiin tuomitsemisen kriteerejä. Tästä poikkeuksena on alle 21 -vuotiaiden tuomitseminen yhdyskuntapalveluun.

Suurimmat käräjäoikeutta koskevat sisällölliset muutokset näyttäisivät olevan:

- nuoren alle 21 -vuotiaan paremmat edellytykset tulla tuomituksi yhdyskuntapalveluun entisyydestä huolimatta sekä
- alle 21 -vuotiaana rikoksen tehneen valvonnalla tehostettu yhdyskuntapalvelu
- uuden sakkopalvelun käyttöön ottaminen sakon muuntorangaistusvaihtoehtona sekä
- sakon muuntamisen ja muuntamatta jättämisen edellytysten muutokset.

Yhdyskuntaseuraamuksia koskevan kokonaisuudistuksen tavoitteet huomioon ottaen uudistuksella haluttaneen kuitenkin vaikuttaa myös siihen asenneympäristöön, jossa rangaistuksia tuomitaan. Uudistuksen taustalla on ajatus siitä, että rangaistuksen tulee ennen kaikkea lisätä tuomitun valmiuksia elää rikoksetonta elämää. Mainittu tavoite on myös kirjattu lakiehdotuksen 2 §:ään. Erityisesti rikoksiin syyllistyvien päihdeongelmien vähentämisen tarve nousee toimikunnan mietinnön läpäisevänä tavoitteena selvästi esille. Siten mainitussa lakiehdotuksessa korostuu tavoite rangaistusten erityisestävien vaikutusten parantamiseksi. Kokonaisuudistusta koskevassa mietinnössä (s. 82) on myös arvioitu kokonaisuudistuksen vaikutuksia rangaistusten

yleisestäävyyteen. Myös käräjäoikeus kiinnittää huomiota siihen, että rangaistusten estävyysvai-
kutusten säilyttämiseksi yhdyskuntaseuraamuksia koskevan lainsäädännön voimaan tullessa
sen vaikutuksia tulisi seurata tarkkaan. Edelleen niin tuomarien kuin lautamiesten koulutuksella
voidaan yhdyskuntaseuraamusten kokonaisuudistuksen tarjoamien monipuolisten rangaistus-
mahdollisuuksien tehokasta ja maanlaajuisesti yhdenmukaista käyttöä tehostaa. Erityisesti
asennemuutosta tarvitaan siinä, että jatkossa myös laitoshoidon tarvitseva päihteiden väärin-
käyttäjä saattaakin soveltua ainakin valvontarangaistusta suorittamaan. Siten vakavaakaan
päihdeongelmaa ei voi jatkossa lainkäyttäjän näkökulmasta pitää ilmeisenä yhdyskuntaseuraa-
muksiin tuomitsemisen esteenä.

Yksityiskohtaisia huomioita

Yhdyskuntaseuraamusten täytäntöönpanoa koskevan lakiehdotuksen 41 §:ssä säädettäisiin ti-
lanteista, joissa aiemmasta poiketen Rikosseuraamuslaitos saattaisi yhdyskuntaseuraamuksen
täytäntöönpanojen pidentämistä tai yhdyskuntaseuraamuksen muuntoa koskevan kysymyksen
suoraan tuomioistuimen ratkaistavaksi. Kysymys olisi niistä tapauksista, joissa yhdyskuntapal-
velun suorittaminen olisi estynyt muusta syystä kuin palveluehtojen törkeän rikkomisen vuoksi.
Toimikunnan ehdotuksen sivulla 116 on todettu, että toiminnan järkevöittäminen ja käsittelyn
joutuisuuden turvaamisen vuoksi ehdotetaan luovuttavaksi syyttäjän osuudesta näissä asioissa.

Käräjäoikeus kiinnittää tältä osin huomiota siihen, vaatiiko mainittu syyttäjän poisjättäminen täs-
mennyksiä prosessioikeudellisen sääntelyn puolella. Minkä prosessisääntöjen mukaan käsitel-
lään suoraan Rikosseuraamuslaitoksesta tuleva pyyntö?

**2. Yhdyskuntaseuraamusten täytäntöönpanossa korostettaisiin tuomitun sosiaalisen sel-
viytymisen edistämistä ja rikoksettomien elämän valmiuksien lisäämistä. Tässä tarkoituk-
sessa ehdotetaan täsmennettäväksi mahdollisuuksia käyttää muun muassa päihdehuol-
lon avohoidon ja laitoshoidon palveluita.**

Yleistä

Päihteet näyttäytyvät merkittävässä roolissa rikoksiin altistavana ongelmana. Tässä mielessä
rangaistuksen erityisestäävyyttä pystyttäen merkittävästi lisäämään käyttämällä tehokkaita
päihdehuollon ohjelmia ja jopa laitoshoidon yhdyskuntaseuraamukseen liittyvänä osana. Siten
päihdehuollon palvelujen käyttömahdollisuuksien lisääminen rangaistusten osana on kannatet-
tavaa.

Yksityiskohtaisia huomioita

Yhdyskuntaseuraamusten täytäntöönpanoa koskevan lakiehdotuksen 9 lukuun, joka koskee
vuoden 2011 loppupuolella voimaan tullutta valvontarangaistusta, ollaan lisäämässä laitoshoi-
don mahdollistavat muutokset pykälätasolla. Sinällään jo valvontarangaistusta koskeva laki on
laitoshoidon mahdollistanut. Valvontarangaistuksen sisältönä olisi lakiehdotuksen 43 §:n 2 mo-
mentin mukaan tuomitun velvollisuus pysyä asunnossaan tai **muussa määrättyssä oleskelu-
paikassa** sekä osallistua hänelle määrättyyn toimintaan. Toiminta olisi sanotun lainkohdan mu-
kaan Rikosseuraamuslaitoksen järjestämää tai hyväksymää toimintaa taikka sosiaali- tai tervey-
denhuollon julkisen tai yksityisen palveluntuottajan järjestämää, **laitossijoituksena tai avohoi-
tona toteutettavaa hoitoa**. Valvontarangaistus voitaisiin siis panna täytäntöön tuomitun asun-
non sijasta tai ohella muussakin sopivassa paikassa, jossa tuomittu on hoidettavana tai jossa
hän muutoin oleskelee.

Valvontarangaistukseen tuomitsemisen edellytyksistä säädettäisiin edelleen rikoslain 6 luvun 11
a §:ssä. Mainittua lainkohtaa ei ehdoteta muutettavaksi. Siten mainitun lainkohdan 2 momen-
tissa säädetään edellytyksenä myös se, että rikoksentekijän voidaan olettaa selviytyvän valvonta-
rangaistuksesta.

Tuomitsemistoiminnan näkökulmasta ongelmaksi näyttäisi valvontarangaistuksen osalta muodostuvan se, että varsin usein vakavaa päihdeongelmaa pidetään sellaisenaan esteenä valvontarangaistukselle, ettei Rikosseuraamuslaitoksen valvontarangaistus selvitystä tilata lainkaan. Esimerkiksi yhdyskuntapalvelun muuntoa vankeudeksi koskevassa asiassa käräjäoikeus saattaa todeta, ettei vastaajan voida olettaa selviytyvän valvontarangaistuksesta Rikosseuraamuslaitoksen syyttäjälle toimittamassa selvityksessä ilmenneen vakavan päihdeongelman vuoksi, vaikka varsinaista valvontarangaistus selvitystä ei ole tilattu ollenkaan.

Käräjäoikeus pyytääkin kiinnittämään huomiota mainittuun ongelmaan. Mikäli on tarkoitettu, että yhdyskuntaseuraamuksia koskevan lakiehdotuksen laitoshoidon mahdollistava valvontarangaistus soveltuisi entistä useammin myös vakavista päihdeongelmista kärsiville, tulisi Rikosseuraamuslaitokselle asettaa velvollisuus ottaa kantaa valvontarangaistukseen soveltumiseen yhdyskuntapalvelun muuntoasiaa vireille laittaessaan. Se, että tuomioistuimien joutuu asian pääkäsittelyvaiheessa hankkimaan selvityksen, ei ole toiminnan sujuvuuden kannalta järkevää.

3. Yhdyskuntaseuraamusten määräämiseen, valmisteluun ja täytäntöönpanoon liittyvää arviointi- ja lausuntotoimintaa ehdotetaan yhtenäistettäväksi.

Yhdyskuntaseuraamusten täytäntöönpanoa koskevan lakiehdotuksen 10 §:ssä säädettäisiin seuraamus selvityksen pyytamisestä, laatimisesta ja sisällöstä. Lainkohdan mukaan syyttäjä tai tuomioistuin pyytäisi Rikosseuraamuslaitosta laatimaan seuraamus selvityksen, jos rikoksesta epäiltyä syytetään rikoksesta, josta todennäköisesti tuomitaan lakiehdotuksen 1 §:n 1 momentissa tarkoitettu yhdyskuntaseuraamus. Lakiehdotuksen 1 §:n 1 momentissa yhdyskuntaseuraamuksina on mainittu yhdyskuntapalvelu, valvontarangaistus, ehdollinen vankeus, johon on oheisseuraamuksena liitetty valvonta, sekä nuorisorangaistus. Rikosseuraamuslaitos voisi myös rikoksesta epäillyn pyynnöstä laatia seuraamus selvityksen, jos siihen on painava syy.

Lainkäyttäjän näkökulmasta ehdotusta on pidettävä kannatettavana erityisesti, mikäli ehdotuksella tarkoitetaan sitä, että Rikosseuraamuslaitos antaisi syyttäjän tai tuomioistuimen pyynnöstä selvityksen tarvittaessa rikoksesta epäillyn soveltumisesta myös useampaan kuin yhteen yhdyskuntaseuraamukseen yhdellä kertaa. Esimerkiksi syyttäjä voisi pyytää selvitystä rikoksesta epäillyn soveltumisesta yhdyskuntapalveluun ja valvontarangaistukseen yhdellä kertaa.

On toivottavaa, että syyttäjä tilaa yhdyskuntaseuraamuksia koskevat selvitykset ja asettaa selvityspyynnöille määräajat ennen asian vireille tuloa käräjäoikeudessa. Tällöin rikosasia sen vireille tullessa käräjäoikeudessa voidaan valmistella viivytyksettä ja suulliselle käsittelylle voidaan määrätä käsittelyaika, vaikka yhdyskuntaseuraamuksia koskeva selvitys on vielä saapumatta, kun tiedetään selvitykselle asetettu määräpäivä. Mainitunkaltaista menettelyä on käytetty varsin onnistuneesti Keski-Suomen käräjäoikeudessa, mikä on entisestään lyhentänyt juttujen käsittelyaikoja. Mainitunkaltaista menettelyä on myös suositettu syyttäjälaitoksessa (Katso valtakunnansyyttäjänviraston 1.12.2011 antama ohje valvontarangaistuksen osalta Dnro 34/32/11).

Tuomioistuinten työtä lisää ja käsittelyaikoja pidentää merkittävästi se, että yhdyskuntaseuraamuksia koskevat selvityspyynnöt ovat vielä käräjäoikeusvaiheessa tekemättä ja erityisesti mikäli ne ovat tekemättä vielä jutun jo ollessa pääkäsittelyssä. Tällöin puheenjohtaja joutuu miettimään prosessioikeudellisen keinon jutun käsittelyn asianmukaiseksi läpiviemiseksi. Vaihtoehtoina on pääkäsittelyn peruuttaminen ja uuden pääkäsittelyajan määrääminen, pääkäsittelyn lykääminen seuraamus selvityksen tilaamisen vuoksi (oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain 6 luku 11 § mahdollistaa tämän enintään 60 päiväksi) tai pääkäsittelyn täydentäminen (laki oikeudenkäynnistä rikosasioissa 6 luku 13 §). Pääkäsittelyn täydentämistä koskevan pykälän käyttämistä yhdyskuntaseuraamus selvityksen tilaamisen tilanteessa on kuitenkin pidetty kyseenalaisena.

Käräjäoikeuden näkökulmasta olisikin tärkeää, että prosessioikeudelliset säännökset mahdollis-

taisivat seuraamusselvityksen esteettömän tilaamisen vielä pääkäsittelyvaiheessakin. Käräjäoikeus pyytääkin kiinnittämään huomiota oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain edellä mainittuihin lainkohtiin ja niiden mahdolliseen muutostarpeeseen tai asian huomioon ottamiseen Rikosseuraamuslaitoksen toiminnassa. Asian järkevää käsittelyä ei ole se, että pääkäsittely jouduttaisiin puuttuvan seuraamusselvityksen vuoksi pitämään kokonaan uudelleen tai että rikoksesta epäilty tuomitaan puuttuvan seuraamusselvityksen vuoksi liian heppoisin perustein ehdotamaan vankeuteen ja seuraamusselvityksen tilaamisongelma siirtyy muutoksenhakutuomioistuimen hoidettavaksi.

4. Yhdyskuntaseuraamusten toimintojen järjestämisessä ja toteutuksessa sovitettaisiin yhteen jo käynnissä olevat toiminnot ja palvelut sekä täytäntöönpanoon liitettävät toiminnot. Niin ikään korostetaan toimintojen keskeytyksetöntä jatkumista seuraamusten tultua suoritetuksi.

Käräjäoikeudella ei ole tältä osin lausuttavaa.

5. Yhdyskuntaseuraamuksiin liitettävien toimintojen kustannustenjaossa Rikosseuraamuslaitos vastaisi täytäntöönpanoon kuuluvien toimintojen kustannuksista. Tuomitun kotikunta vastaisi kunnallisten peruspalveluiden järjestämisestä ja maksamisesta. Kyse ei olisi kunnille osoitettavista lisätehtävistä, vaan pääosin kustannusvastuu olisi täytäntöönpanijalla.

Käräjäoikeudella ei ole tältä osin lausuttavaa.

6. Nuorille, alle 21 -vuotiaana rikoksen tehneille suunnattujen yhdyskuntaseuraamusten kokonaisuuteen ehdotetaan otettavaksi käyttöön tiukennettu, valvonnalla tehostettu yhdyskuntapalvelu, joka olisi käytettävissä, kun tavanomainen yhdyskuntapalvelu ei enää tulisi kyseeseen.

Mainittua ehdotusta on pidettävä kannatettavana.

Alle 21-vuotiaana rikoksen tehneen tuomitseminen yhdyskuntapalvelun tehosteeksi valvontaan olisi edellä mainitun lakiehdotuksen mukaan ilmeisesti tuomioistuimen päätösvallassa. Kuitenkin valvonnan tarpeen arvioiminen on korostuneesti Rikosseuraamuslaitoksen erityisosaamisen aluetta. Siten Rikosseuraamuslaitoksen tulisi alle 21-vuotiaana rikoksen tehneen yhdyskuntapalvelua koskevassa seuraamusselvityksessä ottaa automaattisesti kantaa myös mainittuun valvonnan tarpeeseen.

7. Ehdonalaisen vapauden valvontaan asettamisessa ehdotetaan otettavaksi käyttöön nykyisiä valvontaan asettamisen perusteita harkinnanvaraisempi peruste, jonka mukaan vapautuva vanki voitaisiin asettaa valvontaan, jos valvonta olisi erityisen perusteltua uusien rikosten ehkäisemiseksi.

Käräjäoikeudella ei ole tältä osin lausuttavaa.

8. Ehdotetaan otettavaksi käyttöön sakkopalvelu vankeuden sijasta käytettävänä sakon muuntorangaistuksena. Sakon muuntorangaistus olisi määrättävissä myös rangaistusmääräysmenettelyssä annetun sakon jäädessä maksamatta, jos samanlaiset sakkorikokset toistuvat.

Rikoslain 2 a luvun 6 §:ssä rajattaisiin edelleen sakon muuntamisen perussäännöksen ulkopuo-

lelle rangaistusmääräysmenettelyssä annetut sakot. Rangaistusmääräysmenettelyssä annettujen sakkojen muuntokiello ehdotetaan uudistuksella kuitenkin osittain purettavaksi. Kun henkilölle olisi määrätty rangaistusmääräysmenettelystä annetun lain (692/1993) mukaisessa menettelyssä saman rangaistussäännöksen rikkomisesta neljäs tai useampi sakko vuoden sisällä, sakko voitaisiin muuntaa. Jatkossa muuntorangaistus voisi olla vankeus tai sakkopalvelu. Valinnan vankeuden ja sakkopalvelun välillä tekisi Rikosseuraamuslaitos.

Mainittu uudistus tulee siis toimikunnan toteamin tavoin lisäämään käräjäoikeuden työmäärää sakkojen muuntorangaistusten osalta rangaistusmääräyssakkojen muuntokiellon osittaisen purkamisen vuoksi. Toimikunta onkin kiinnittänyt tähän työmäärän lisääntymiseen huomiota. Sakkojen muuntorangaistuksia käsittelevät käräjäoikeudessa ensisijaisesti tuomioistuinharjoittelua suorittavat käräjänotaarit. Siten työmäärän lisäys saattaa aiheuttaa käräjänotaarien työn uudelleen organisointia.

Toinen merkittävä muutos on sakon muuntorangaistuksen edellytyksiä koskevan rikoslain 2 a luvun 6 §:n sisällöllinen muutos. Mainittuun pykälään ollaan lisäämässä merkittäviä lisäkriteerejä, jotka mahdollistavat sakon tai sen osan muuntamatta jättämisen. Mainitut uudet kriteerit olisivat:

- 4) sakotettu on maksanut huomattavan osan sakosta;
- 5) sakotettu on hakeutunut päihdehoitoon ja on osoittanut osallistuvansa hoitoon sille asetettujen tavoitteiden edellyttämällä tavalla;
- 6) sakotettu on käynnistänyt talous- ja velkaneuvonnasta annetussa laissa (713/2000) tarkoitetun velkaneuvojan kanssa laaditun suunnitelman mukaisesti velkojen järjestelemisen ja hoitamisen.

Mainitunkaltainen lain sisältömuutos tulee käräjäoikeudessa koulutuksen ja tiedottamisen kautta saattaa käräjänotaarien tietoon. Sen soveltamiskäytäntöä tulee myös seurata sen vuoksi, että sakon muuntorangaistuksia käsittelevät käräjänotaarit vaihtuvat usein. Mainitut seikat lisäävät myös tutortuomarien työpanosta jonkin verran.

9. Yhdyskuntaseuraamusten täytäntöönpanoon liittyvästä muutoksenhausta säädettäisiin siten, että laissa olisivat säännökset sekä muutoksenhaun alaisista päätöksistä että muutoksenhakukielloista.

Puheena olevalla muutoksenhaulla tarkoitetaan yhdyskuntaseuraamusten täytäntöönpanoon liittyvää muutoksenhakua, joka olisi järjestetty oikaisuvaatimuksen tekemismahdollisuudella ja valitusoikeudella hallinto-oikeuteen. Niistä seikoista, jotka johtavat yhdyskuntaseuraamuksen muuntamisasian käsittelyyn yleisessä tuomioistuimessa (ks. lakiehdotuksen 89 §:n 6 kohta) näyttää lakiehdotuksessa vastaavasti olevan muutoksenhakukiello koskien oikaisuvaatimuksen ja hallinto-oikeustien käyttämistä. Mainittu rajanveto on tärkeää, jotta samoja yhdyskuntaseuraamusten täytäntöönpanoon liittyviä kysymyksiä ei ratkottaisi päällekkäin kahdessa eri tuomioistuimessa.

Lisäksi käräjäoikeus lausuu kannanottonaan, että sukupuolten välinen tasa-arvo toteutuu yhdyskuntaseuraamusten määräämiseen, valmisteluun ja täytäntöönpanoon liittyvissä asioissa Keski-Suomen käräjäoikeuden toiminnassa ja nähtävissä olevissa muiden toimijoiden käytännöissä seuraavasti:

Käräjäoikeudella ei ole tältä osin erityistä lausuttavaa.

Asian valmistelu

Tämän lausunnon on valmistellut ma. kärjätuomari Päivi Kylmälahti ja sitä on käsitelty kärjäoikeuden rikososaston osastokokouksessa.

Jyväskylä 25.7.2012

Tapani Koppinen
Laamanni